

KONSTHALLEN 14

Allmänna Gränd 6, Falkenbergsgatan 5 A-C

DJURGÅRDEN

- 1 BYGGNAD UPPFÖRD 1861.
- 2 BYGGNAD UPPFÖRD 1849 OCH 1870.
- 3 BYGGNAD UPPFÖRD 1868-1870.
- 4 UTHUS UPPFÖRT 1870.
- 5 TILLBYGGNAD FRÅN 1972.

POLISSTATIONEN PÅ FALKENBERGSGATAN, HUS 1. SSM:S ARKIV. F 43310. EFTER FOTO AV DN, REFOTO L. AF PETERSENS 1950.

Byggnaderna inom Konsthallen 14 är genom sitt fria läge en del av stadens front mot vattnet som är av riksintresse för kulturmiljövården. Fastigheten är också förklarad som byggnadsminne.

Den sammanhållna och harmoniska exteriören som skapas av tre sinsemellan olika byggnadskroppar från 1860- och 1870-talen är välbevarad. Den artikulerade och representativa fasaden mot Allmänna Gränd visar på tidens starka tendenser mot en mer dekorerad fasadarkitektur. Planlösningar och inredningssnick-erier är i stor utsträckning bibehållna. Rumssviterna i hus A har betydande arkitektoniska kvaliteter och ger en god bild av en borgerlig bostad vid 1800-talets mitt. Inom fastigheten har flera skilda verksamheter bedrivits såsom krog, polisstation och Konsumbutik.

Konsthallen 14 är blåvärderad enligt Stockholms

Stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Detta innebär att fastigheten har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

På Djurgården fanns under 1600-talet Båtsmans-varvet (senare Galärvarvet) och Amiralitetet dispo-nerade marken där Djurgårdsstaden är belägen. År 1668 anlades här en vårdinrättning för ”förlammat och wanfört sjöfolk” som 1675 kompletterades med en kyrkogård. Inrättningens bebyggelse, som var den första antydning till den nuvarande Djurgårdsstaden,

BYGGNADEN SEDD FRÅN HÖRNET ALLMÄNNA GRÄND /FALKENBERGSGATAN. I FASADEN MOT FALKENBERGSGATAN KAN DE OLIKA BYGGNADSETAPPERNA AVLÄSAS I DE SKILJDA FÖNSTERHÖJDerna. FOTO: J. MALMBERG.

utgjordes av fjorton små stugor som timrats på Åland. Flottan flyttade 1680 till Karlskrona och tog med sina sjuka.

År 1724 anlades ett nytt skeppsvarv på flottans mark. Området delades 1735 upp i gator och kvarter efter en plan som stadsingenjören Petrus Tillaeus upprättat. Enligt planens intentioner uppfördes en rad timrade stugor som uppläts med tomträtt av Amiralitetskrigsmanskassan för timmerarbetarna vid varvet. Planen med smala gator som följer den kuperade topografin är väl bibehållen och stugorna utgör ännu stommen i många av dagens hus.

Djurgårdsvarvet övertog varvsverksamheten 1768, och redan året efter erbjöds de boende att köpa ut sina tomter. Under 1800-talet på- och tillbyggdes de flesta husen. År 1849 gavs dispens mot stadens förbud att bygga i trä, ett förbud som inte efterlevts i Djurgårdsstaden på grund av dess isolerade läge.

Sedan staden tagit över området vid Djurgårdsvarvets nedläggning på 1860-talet blev bebyggelsens strikt marina anknäytning svagare. Byggnaderna gjordes om till flerbostadshus eller värdshus. Den sociala homogeniteten som dittills kännetecknat området ändrades.

När Byggnadsstyrelsen tog hand om förvaltningen av den ålderdomliga bebyggelsen 1954 lades en bevarandeplan fram. Moderniseringen och upprustningen av de illa åtgångna husen var ofta genomgripande och rena återuppbyggnader förekom. Genom ett markbytesavtal med staten kom stora delar av området i stadens och Stadsholmens ägo 1985. Djurgårdsstaden är en av de kulturmiljöer inom staden som klassats som riksintresse för kulturmiljövården.

Djurgårdsstaden utgör Stockholms äldsta bevarade samlade stadsbebyggelse efter Gamla stan. Till skillnad från andra områden i staden dominerar trähusen

GÅRDSFASADEN TILL BEBYGGELSEN MOT FALKENBERGSGATAN. HUS 1 I FÖRGRUNDEN HAR EN TRAPPA MED SIDOR AV MARKSTEN SAMT DEKORATIVT SMIDESRÄCKE. HUS 2 OCH 3 HAR OLIKA BJÄLKLAGSHÖJDEN VILKET SYNS I FÖNSTRENS HÖJD. FOTO: J. MALMBERG.

i stadsdelen. En- och tvåvåningshusen representerar både tillkomsten på 1700-talet och utvecklingen under 1800-talet med på- och tillbyggnader i tidens panelarkitektur. Med bibehållet gatunät och plank som avgränsar de små grönskande gårdarna bevaras karaktären av förindustriellt arbetarsamhälle. Intrycket förstärks genom ålderdomlig gatubeläggning och belysning. Den höga, relativt enhetliga flerbostadsbebyggelsen i söder ger en skarp kontrast till den förindustriella stadsdelens skala.

HISTORIK

Trähusbebyggelsen från 1700-talet och tidigt 1800-tal

Fastigheten bildades under 1700-talets första hälft och bebyggdes sannolikt någon gång mellan 1724 och 1736 av stånddrabant Eric Siljenström. I brandförsäkringshandlingar år 1832, då tomten ägdes av

majorsänkan Anette Christina Kulheim, redovisas två timrade bostadshus på tomten. Fastigheten kom 1847 att köpas av Pehr Pettersson, som under åren titulerades såväl fabrikör som minuthandlare, byggmästare, vaktmästare och patron. Under hans tid som ägare (han avled 1891) gjordes omfattande nybyggnadsarbeten och bebyggelsen på tomten fick i stort sett den omfattning den har idag.

Pehr Petterssons ombyggnader 1849-1870

Timmerhuset vid Falkenbergsgatan påbyggdes 1849 och tillbyggdes med en två våningar hög del av sten (tillbyggnaden är bevarad som den norra delen av Nr 2 på kartan). Norr om denna tillbyggnad lät Pettersson 1861 uppföra ett nytt stenhus i tre våningar och mezzaninvåning i nio fönsteraxlars bredd (Nr 1 på kartan). På varje plan i det nya huset inreddes två lägenheter med rumssviter och på vinden inreddes

INTERIÖR MED FOTPANEL, PROFILERAT DÖRRFODER OCH KAKELUGN FRÅN 1800-TALET'S ANDRA HÄLFT. FOTO: J. MALMBERG.

smålägenheter. Sju år senare ansökte Pettersson om att få ersätta 1700-talshuset vid Allmänna Gränd av en vinkelbyggnad av sten i tre våningar (Nr 3). Det nya husets fasad mot Allmänna Gränd gavs en nyrenässansdräkt med fältindelade pilastrar och profilerade listverk efter ritningar reviderade 1870. Fasaden mot Falkenbergsgatan, där en portgång ledde in till gården, slätputsades. Lägenheterna i hus 3 bestod av två rum och kök. Även på vinden fanns inredda rum. Delar av inredningen från det rivna 1700-talshuset återanvändes i nybygget. Den kvarvarande trähusdelen revs 1870 men tillbyggnaden från 1849 sparades som en del av den trevåningsbyggnad (Nr 2) som uppfördes mellan de två 1860-talshusen. Samtidigt byggdes ett gårdshus av sten med klosetter, vedbodas och torkvind längs den norra tomtragränsen (Nr 4).

1890-tal och senare

Så som i många andra byggnader i trakten bedrevs

krogyverksamhet i huset under 1800-talets senare del. På 1890-talet inreddes en polisstation i hörnet Allmänna Gränd – Falkenbergsgatan (Nr 3). På 1860-talet hade Allmänna Gränd breddats och lindar planterats enligt tidens ideal Träden togs emellertid bort på 1820-talet (nya planterades 1997-1998).

Samtliga lägenheter inom fastigheten försågs med WC 1925. Staden förvärvade fastigheten 1930 och polisen flyttade 1932 till hus A vars gavel år 1972 tillbyggdes med arrestlokaler i en våning (Nr 5). En konsumbutik inreddes 1937 vid Allmänna Gränd (Nr 3).

En omfattande renovering utfördes 1969-1970 i Stockholms stads fastighetskontors regi. För ritningarna stod arkitekt Olle Zetterberg. Ombyggnaden gjordes efter tidens sätt att renovera och med målet att åstadkomma bostadslägenheter med modern standard. För att rymma badrum krävdes att ett antal nya mellanväggar byggdes. I hus 1 delades de gamla köken upp till badrum och ett litet rum, nya

INTERIÖR MED FOTPANEL, PROFILERAT DÖRRFODER OCH KAKELUGN FRÅN 1800-TALET'S ANDRA HÄLFT. FOTO: J. MALMBERG.

kök med linoleumgolv och köksinredning av tidens standardtyp med släta luckor inreddes istället i sov-kamrarna.

Flera kakelugnar revs och fönsterbågarna byttes. Nya vindslägenheter inreddes med nya takkupor på hus 2 och 3. Vid skapandet av restauranglokalen vid Allmänna Gränd igenmurades Konsums skyltfönster och bottenvåningens fasad återställdes. Dörrar sattes igen i gårdshuset i vilket ateljé, förråd och fläktrum inreddes. År 1994 förklarades Konsthallen 14 som byggnadsminne av länsstyrelsen.

BYGGNADSBESKRIVNING

Exteriör

Byggnaderna inom fastigheten uppfattas med sina enhetliga fasadmaterial, fönstertyper och färgsättning som en sammanhållen helhet. Byggnadsetapperna är dock tydligt avläsbara i gatufasaderna genom olika bjällklaghöjder och varierande utformning på de putsade taklisterna.

De flacka sadeltaken är avtäckta med svartmålad falsad plåt. Plåtklädda takkupor, varav flera är ursprungliga, finns på så gott som samtliga takfall. Små takfönster ger ljus till bland annat trapphus och badrum. I fasaderna har några ursprungliga fönsterbågar bevarats, bland annat i de blindfönster som återfinns i fasaden på hus 1. Övriga fönster har ursprungliga karmar men spröjsade, kopplade bågar från 1969-1970.

Hus 3 har en slät fasad mot Falkenbergsgatan och en artikulerad fasad i uttrycksfull nyrenässans mot Allmänna Gränd. Bottenvåningen som inrymmer en restaurang är rusticerad och avfärgad i grått. I delen mot Falkenbergsgatan finns en liten affär. En uthyrningslokal finns i bottenvåningen på hus 1. Samtliga portar utgörs av brunmålade och glasade pardörrar. Den helfranska dörren i hus 1 är försedd med gjutjärnsgaller. Trappan till entrén i hus 1 har sidomurar med ingjuten fältsten krönt av dekorativa smidesdetaljer.

PROFILERAD FÖNSTERSMYGPANEL FRÅN 1800-TALET'S ANDRA HÄLFT. FOTO: J. MALMBERG.

PORTGÅNGEN FRÅN FALKENBERGSGATAN TILL GÅRDEN HAR MARKBELÄGGNING AV MÖNSTERLAGD STEN. FOTO: J. MALMBERG.

Gård och portgång

Gården nås från Falkenbergsgatan via en portgång i hus 3 med en kraftfullt utformad ekport med spröjsat överljus från 1900-talets första årtionden. Portgångens mönsterlagda sten övergår i en gårdsbeläggning av grus och gräs. På gården växer lönn, alm, syren och fläder. Det gulputsade och utvändigt till karaktären bibehållna gårdshuset från 1870 används av restaurangen som bland annat förråd. I norr avgränsas tomten av ett ofärgat plank. De tre trapphusentréerna nås från gården. Till hus 3 återfinns entrén i portgången.

Interiör

Smäckra handledare av järn finns i två av trapphusen

som alla har ursprungliga golv och steg av kalksten, kälade tak och bevarade fotlister. Lägenheternas planlösningar är i stor utsträckning väl bibehållna med i huvudsak mindre ändringar för att inrymma badrum. I hus 1 är lägenheterna större med högre i tak och bevarade rumssviter med sal och förmak. Kakelugnar från byggnadstiden, bevarade inredningssnickerier som döbattanger, profilerade foder, sockel- och smygpaneller liksom plankgolv och takrosetter gör att mycket av karaktären från 1800-talets andra hälft är bevarad. Även i hus 2 och 3 är en stor del av inredningssnickerierna från byggnadstiden och enstaka kakelugnar bevarade. Golvmaterialen varierar från plastmattor och laminatgolv till ekparkett och nyinlagda brädgolv.

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren ”Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar”. Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.

